

Viva Otrobanda!

De herovering van een Curaçaose stadswijk

Diverse auteurs hebben gewezen op een proces van ontruiming, waarbij plaatsen onder invloed van marktwerking worden gereconstrueerd tot gesimuleerde en gethematiseerde omgevingen. Dergelijke beschouwingen hebben echter veelal het Angelsaksische grondgebied op het oog. Dit artikel schetst de recente transformatie van een historische stadswijk in Willemstad, Curaçao, tot een postmodern themapark.

LIZA DE LAAT

In de jaren negentig is op Curaçao een sterke groei van de toeristische industrie waarneembaar. Het toerisme kreeg een belangrijke impuls door toegenomen financiële steun en stimulering van de lokale overheid, die investeerde in talrijke projecten op het eiland. Daarnaast nam de internationale belangstelling voor zogenaamde 'authentieke' vakantiebestemmingen in de Caraïben, waar je behalve zon, zee en strand ook wat van de lokale cultuur kunt opsnuiven, sterk toe. De historische stadswijk Otrobanda op Curaçao past met haar bijzondere architectuur en levendige omgeving op het eerste oog goed in deze

trend. Otrobanda was tot voor kort een van de armste wijken van het eiland, waar meer dan de helft van de panden in slechte staat verkeerde. Om de wijk voor toeristen aantrekkelijk te maken werd ze in snel tempo door zowel overheid als particuliere investeerders flink onder handen genomen. Met name het gebied aan de waterkant werd de laatste jaren omgetoverd tot een aantrekkelijke plaats waar je het authentieke Curaçaose leven kunt opsnuiven onder het genot van een rum-cola. Hotels, cruiseschepen, casino's, musea, boulevards, toeristische rondleidingen en souvenirkraampjes zijn zichtbare voorbeelden van dit nieuwe Otrobanda. De wijk is weliswaar ook opgeknapt voor lokale bezoekers en bewoners, maar heeft vooral een uitstraling gekregen die inspeelt op de verlangens van de zo gewenste toeristen. Otrobanda fungeert als een museum dat de Curaçaose geschiedenis herbergt en zichtbaar maakt. Deze gepresenteerde en 'opgezette' geschiedenis heeft echter een sterk essentialistisch karakter dat soms beter past in het beeld en bij de wensen van de bezoekers die de wijk moet gaan aantrekken, dan bij de dagelijkse realiteit van de lokale samenleving. Welk beeld wordt met dit nieuwe postmoderne landschap van Otrobanda uitgedragen? In hoeverre is de gerevitaliseerde wijk een lokale constructie waar de Curaçaose bevolking zich in kan vinden en in hoeverre een commercieel en economisch product dat goed verkoopt?

Oftewel: welk Otrobanda wordt gepresenteerd en van wie is het?

Het andere Otrobanda

Otrobanda, de naam van een van de oudste stadswijken van Willemstad, betekent letterlijk 'de andere kant'. Deze naamgeving verwijst naar de ligging van de wijk aan de overzijde van de St. Annabaai, recht tegenover Punda: het oudste stadsdeel waar de regering zetelt en waar lange tijd vooral de blanke protestantse elite van het eiland woonde en werkte. De wijk was vroeger een belangrijke en drukbewoonde volkswijk, het sociaal-maatschappelijke, culturele en religieuze centrum van vooral de gekleurde bevolking van het eiland. In de loop van de jaren vijftig en zestig, toen nieuwe en moderne wijken buiten het stadscentrum werden gebouwd, takelde de buurt steeds verder af. Otrobanda, waar nog geen tweeduizend mensen wonen, geldt sinds de jaren tachtig als een van de armste buurten op het eiland.

Vanaf de jaren negentig komt Otrobanda in de belangstelling van verschillende groepen die de wijk willen 'opfrissen'. Een gerestaureerde wijk met een authentieke uitstraling, zo meenden zij, zou investeerders aantrekken en Otrobanda tot een toeristische trekpleister maken. Dit economische motief was in eerste instantie vooral afkomstig van de lokale overheid die zich zorgen maakte over de slechte economische situatie op het eiland en graag nieuwe mogelijkheden aangreep om werkgelegenheid en extra inkomsten te genereren. Deze gedachte werd in korte tijd de belangrijkste drijfveer om te investeren in de restauratie van vele panden en bij de internationale promotie van Otrobanda bij geïnteresseerde ondernemers. Restauratie, renovatie en revitalisering van de wijk werden de nieuwe aandachtspunten van de overheid, die Curaçao als toeristische reisbestemming wilde promoten. Gebouwen werden gerestaureerd en tot monumenten benoemd en straten en pleinen kregen nieuwe bestemmingen in het nieuwe Eilandelijke Ontwikkelingsplan. Als klap op de vuurpijl bemachtigde Willemstad in 1997 een plaats op de Werelderfgoedlijst van UNESCO. Aangezien tweederde van alle stadsmonumenten in Otrobanda

Kura Hulanda Museum in Otrobanda, Curaçao.
(Foto Liza de Laat)

da ligt, groeide de waardering voor de wijk als een centrale historische plaats nog meer. Otrobanda werd een erkende en aanwijsbare plaats van het Curaçaose erfgoed. Na de eerste zichtbare resultaten in de wijk hoefde de overheid alleen nog maar als katalysator op te treden door het verstrekken van vergunningen en het maken van stadsplannen. Lokale en buitenlandse ondernemers zorgden voor de rest.

De veranderingen in Otrobanda zijn opvallend. Verschillende ondernemers hebben de sfeervolle en historische omgeving van de wijk gebruikt om hun commerciële projecten uit te voeren. De pittoreske steegjes, monumentale panden en authentieke sfeer van deze stadswijk zijn de nieuwe oogappeltjes van het Curaçaose toeristenbureau. Een Nederlandse ondernemer op Curaçao beaamt dit. "Als Curaçao wil concurreren met andere eilanden dan moet het eiland zijn culturele erfgoed uitbuiten. Waarom zouden Amerikanen naar Curaçao komen als de Bermuda-eilanden of Cuba hetzelfde te bieden hebben?" Het zijn op dit moment vooral de commerciële ondernemers die de ontwikkelingen in Otrobanda bepalen en zij maken gebruik van het authentieke imago van de historische stadswijk. Hierna komen drie grootschalige commerciële toeristische projecten aan de orde die een groot deel van het nieuwe landschap van Otrobanda bepalen. De projecten zijn interessant, omdat ze een opvallende aanwezigheid hebben en erg bepalend zijn voor recente ontwikkelingen in de wijk. De drie projecten hebben sterke overeenkomsten met Sorkins beschrijving van een themapark. Otrobanda is geen Disneyworld, maar het heeft wel steeds meer kenmerken van een plaats die, onderhevig aan de invloeden en krachten van de markt, steeds verder losraakt van de historische ruimte waarin hij geworteld is. In de onderstaande voorbeelden lijken delen van Otrobanda zich los te maken van de lokale samenleving en opnieuw geconstrueerd te worden door middel van simulatie en thematisering. De eerste locatie in Otrobanda die aan bod komt, is het IJzerstraatgebied dat door een Nederlandse zakenman en miljonair is opgekocht, gerestaureerd en getransformeerd tot museum en vijfsterrenhotel. Het tweede voorbeeld is een 'masterplan' van de overheid dat zich uitstrekt over het Rif, een lange kuststrook ten

zuiden van Otrobanda dat enkel gericht is op het verblijf en vermaak van toeristen. De derde constructie ligt niet op de vaste aarde van Otrobanda, maar is wel allesbepalend voor het uitzicht van de wijk: de cruiseschepen die soms met drie tegelijk de wijk lijken te ommuren. Veel gebruikte woorden als 'despatialization' of 'deterritorialization' sluiten goed aan bij deze recente ontwikkelingen in Otrobanda.

Vijf sterren in 'n achterbuurt

In 1999 neemt de Nederlandse zakenman Jacob Gelt Dekker zijn intrek in het IJzerstraatkwartier in Otrobanda. Hij schaft zijn eerste huis aan, koopt allengs de rest van de buurt op en binnen ongeveer twee jaar tijd heeft hij de verloederde panden gerestaureerd, de straten opnieuw betegeld en het gebied tot een museum en vijfsterrenhotel getransformeerd. Het complex krijgt de naam Kura Hulanda, verwijzend naar de naam die vroeger door de bewoners voor dit stadsdeel werd gebruikt. Een honderdtal huizen dat ongeveer één-vijfde van de Otrobandese binnenstad inneemt, tovert hij om tot hotelkamers en restaurants. Niet veel later bouwt Gelt Dekker er een conferentiecentrum en wetenschappelijk instituut bij. Kura Hulanda, inmiddels een van de vele toeristische projecten in de wijk, is een opvallend voorbeeld van een project dat inspeelt op de historische uitstraling van Otrobanda: een combinatie van hotel, museum en wetenschappelijk instituut, gestoken in een kleurrijke monumentenjas en versierd met allerlei culturele franjes. Ondanks het feit dat het talloze connecties probeert te maken, vooral met het verleden, heeft het complex weinig met Otrobanda zelf te maken. De monumentale panden zijn de omhulsels van de lokale historische architectuur, maar de rest, waaronder ook de beschildering en de aankleding van de huizen, zijn hedendaagse constructies. Het museum presenteert de geschiedenis van Afrikaanse bevolkingsgroepen, Egypte, Noord-Amerikaanse slavernij en de ontwikkeling van 'black power' in de Verenigde Staten. Het hotel heeft een tropische waterval, Indiase koperen deuren, Colombiaanse straatlantaarns en een Amerikaanse Cotton Club. Het lijkt alsof je in een theatrale tijdmachine stapt waarmee je vanuit Otrobanda in een Noord-Amerikaans verhaal terecht komt. Het is een

samenspel van tijd en plaats dat samen een geheel creëert van authentieke en historische sferen die vooral herkenbaar zijn voor toeristen, maar weinig te maken hebben met het hedendaagse of historische Otrobanda.

Het waterfront van Otrobanda

Verschillende vergelijkbare projecten hebben de waterkanten van Otrobanda opgevuld. In 2002 werd een oud fort omgebouwd tot het Riffort Village: een winkelcentrum vol souvenirwinkels, boetiekjes en barretjes. Het Riffort, dat grenst aan de St. Annabaai en de zee, is verdeeld in drie verdiepingen waar je je tussen de oude muren van het fort winkelend kunt vermaken. Voor de lange kuststrook vanaf het Fort tot ver buiten de binnenstad van Otrobanda is door de overheid een 'masterplan' geschreven. De nieuwe aanlegpier voor de grootste cruiseschepen is al klaar, evenals de boulevard die de toeristen naar de stad leidt. Andere voorstellen voor deze strook zijn een lange reeks van pastelkleurige hotels met de gasten toelachende receptionisten, een 'entertainmentcenter' en de bouw van een 'mini-world': een Curaçaose versie van Madurodam. Ze geven je het gevoel dat je in een reisgids rondwandelt waarin alle Caraïbische eilanden op elkaar lijken.

Een van de eerste projectontwikkelaars aan het Otrobanda-waterfront is John Daryanani. Inmiddels zijn deze projecten voor een deel overgenomen door andere ontwikkelaars en is hij niet langer de enige ondernemer, maar hun ideeën hebben veel overeenkomsten en zijn anders dan bijvoorbeeld het Kura Hulanda van Gelt Dekker. De voorstellen van deze op Curaçao geboren en getogen zakenman hebben weinig historische uitstraling. Daryanani probeert een andere populaire connectie te leggen tussen Otrobanda en de toeristische markt door een soort speelse voorstelling van een 'Caraïbische sfeer' te geven.

Drijvende 'resorts'

De Carnival Destiny, een van de grootste cruiseschepen ter wereld, ligt als een drijvende stad voor de kust van de Curaçaose stadswijk Otrobanda. Het schip telt bijna vierduizend toeristen die twee dagen het Curaçaose eiland komen bezoeken voordat ze koers zetten naar St. Thomas, de Bahamas, Puerto Rico en Miami. Via een kronkelige boulevard

Cruiseschip aan de werf van Otrobanda. (Foto Liza de Laat)

tussen de zee en Otrobanda lopen de toeristen, voornamelijk Amerikanen, in korte broek en witte gympen richting het Brionplein om souvenirs te kopen, musea te bezoeken, rondgeleid te worden in een pastelkleurig toeristentreintje of een verkoelende fruitpunch te drinken op een terras. De rest van de passagiers laten zich meevoeren in bussen en taxi's die ze naar een wit strand brengen waar ze kunnen snorkelen. Of ze blijven liever aan boord waar ze vermaakt worden in de luxe en veilige omgeving van het schip.

Op sommige dagen, als er drie cruiseschepen zijn binnengevaren, vullen glanzende witte muren de horizon van Otrobanda. Cruisetoerisme is een snelgroeende industrie en het Caraïbische gebied is een van de belangrijkste markten. Doordat de schepen steeds groter worden, zijn op de meeste eilanden waar ze aanmeren meer sloopshutjes te tellen dan hotelkamers. De belangrijkste reden voor de enorme groei in het aantal cruiseschepen en de afmetingen ervan is dat het niet alleen de elite bedient, maar ook een betaalbare vakantie verschaft aan de middenklasse. Een belangrijke strategie van cruisevaartmaatschappijen maakt het schip zelf tot de hoofdbestemming en laat de havens grotendeels links liggen. De nieuwe rechthoekige en hoog gebouwde schepen, met hun naar binnen gerichte architectuur, zijn in essentie drijvende 'resorts'. Binnen kun je alles vinden,

van casino's tot winkelcentra, bioscoopzalen, golfbanen en zelfs rolschaatsbanen. De cruiselijnen hebben hun thema's gekopieerd van de entertainmentwereld en van de grote hotels in Las Vegas en Orlando.

Het cruisetoerisme, dat uitgroeide tot een vorm van massatoerisme, is hiermee een duidelijk en ook extreem voorbeeld van een nieuwe vorm van 'deterritorialization' van een toeristische plaats, die veel meer economisch is dan plaatsgebonden. Cruiseschepen lijken de ultieme vorm van een themapark te zijn. Zo schrijft Sorkin over het themapark dat "the theme park presents a happy regulated vision of pleasure – all those artfully hoodwinking forms – as a substitute for the democratic public realm, and it does so appealingly by stripping troubled urbanity of its sting, of the presence of the poor, of crime, of dirt, of work." De culturele parallellen tussen cruiseschepen en Sorkins definitie van een themapark zijn overduidelijk. De nieuwe massaschepen, zoals de Carnival, lijken meer op drijvende themaparken dan op schepen en hebben weinig te maken met de realiteit van het dagelijkse leven van de eilanden die ze bezoeken.

Het is avond en de Carnival Destiny vaart langzaam weg uit de St. Annabaai op weg naar haar volgende Caraïbische bestemming. Langs de kust van Otrobanda staan een paar mannen klaar om

vuurwerk af te steken: een standaard afscheidsgedaar van de Curaçaose regering aan de grote toeristenschepen. Grote gekleurde vuurslingers spatten uiteen aan de hemel terwijl de passagiers aan dek geamuseerd naar boven kijken. Sommige toeristen zwaaien naar mensen op de kustlijn van Otrobanda, terwijl aan wal een pas aangekomen toerist een foto maakt van het voorbijtrekkende schip. De taxichauffeurs die rondom hun vaste dominotafel bij de parkeerplaats op het Brionplein zitten, kijken even op van hun spel, maar richten zich weer snel op de stenen in hun handen. Er is weinig werk vanavond.

Liza de Laat is antropoloog en is als oio verbonden aan de afdeling Caraïbische Studies van het KITLV in Leiden.

Literatuurselectie

- Ritzer, G. (1998) *The McDonaldization thesis. Explorations and extensions*. Londen: Sage.
- Sorkin, M. (1992) *Variations on a theme park. The new American city and the end of public space*. New York: Hill and Wang.
- Zukin, S. (1992) *Postmodern urban landscapes: mapping culture and power*. In: Lash, S. & J. Friedman (red.), *Modernity & identity*. Cambridge: Blackwell.